

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia XIV (2016)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.14.25

Adrian Uljasz

Świat orientu w baśniach Bolesława Leśmiana.

Wizja pisarza, odbiór czytelniczy i recepcja teatralna

Wielkie znaczenie dla kształtowania się obrazu świata orientu u polskich odbiorców mają od kilku pokoleń dwie książki, adresowane głównie do dzieci – *Przygody Sindbada Żeglarza* i *Klechdy sezamowe* Bolesława Leśmiana, który inspirował się opowieściami z *Księgi Tysiąca i jednej nocy*, często adaptowane na potrzeby teatrów.

Baśnie Leśmiana powstały we wczesnym okresie jego twórczości. Pierwszy raz ukazały się w 1913 roku w Warszawie¹ nakładem wydawnictwa Jakuba Mortkowicza. W 1911 roku pisarz zwierzał się w liście do Zenona Franciszka Przesmyckiego ps. Miriam z pracy literackiej. Pisał o Mortkowiczu: „Mam od niego kilka zamówień (Bajki arabskie, książka oryginalna dla dzieci (...) i przekład De Costera) i to mi (...) dużo czasu zabiera”². Córka wydawcy Hanna Mortkowicz-Olczakowa tak wspominała dzieła Leśmiana: „Te dwie niezapomniane książki dla dzieci były doprawdy niezwykłym zjawiskiem na tle współczesnej im literatury”³.

Publikacje z oficyny Mortkowicza zostały doskonale przyjęte przez recenzentów. Jan Lorentowicz stwierdził w „Nowej Gazecie”, że *Klechdy sezamowe* są „pięknym dziełem” „młodego poety”. Pochwalił pisarza za przekonującą prezentację świata wschodniej wyobraźni. Polecał książkę jako prezent gwiazdkowy⁴. Anonimowy autor notatki *Na gwiazdkę*, zamieszczonej w „Kurierze Litewskim”, docenił klechdy i „opowieść o Sindbadzie” za śpiewny język oraz uchwycenie klimatu baśni z *Księgi Tysiąca i jednej nocy*, połączone z przetworzeniem fabuły⁵.

¹ I. T. [I. Teresińska], *Leśmian Bolesław 1878–1937*, [w:] *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny*, t. 2 I–Me, Warszawa 2001, s. 337–338; K. K., [K. Kuliczowska], *Leśmian Bolesław, właśc. B. Lesman ur. 12 I 1878 (lub 22 I 1877) w Warszawie, zm. 5 XI 1937 w Warszawie*, [w:] *Nowy słownik literatury dla dzieci i młodzieży. Pisarze. Książki. Serie. Ilustratorzy. Nagrody. Przegląd bibliograficzny*, red. K. Kuliczowska, B. Tylicka, Warszawa 1984, s. 212; M. Z. S. [M. Ziółkowska-Sobecka], *Leśmian [właśc. Lesman]*, [w:] S. Frycie, M. Ziółkowska-Sobecka, W. Bojda, *Leksykon literatury dla dzieci i młodzieży*, Piotrków Trybunalski 2007, s. 390.

² B. Leśmian, *Utwory rozproszone. Listy*, zebrał i oprac. J. Trznadel, Warszawa 1962, s. 311 (list Leśmiana do Z. Przesmyckiego, datowany: [grudzień 1911?]).

³ H. Mortkowicz-Olczakowa, *Wspomnienie o Bolesławie Leśmianie*, [w:] Ibid, *Bunt wspomnień*, Warszawa 1959, s. 114.

⁴ J. L. [J. Lorentowicz], *Wydawnictwa gwiazdkowe*, „Nowa Gazeta” 1912, nr 586, s. 3–4.

⁵ *Na gwiazdkę*, „Kurier Litewski” 1912, nr 279, s. 8 (numer z 5 (16) grudnia 1912 r.). Inny publicysta, Marian Pankowski, napisał po latach, że „opowieści arabskie” stanowią

Klechdy sezamowe i *Przygody Sindbada Żeglarza* mają charakter oryginalny. Powyższy fakt potwierdza Jacek Trznadel⁶. Podobną opinię wypowiada Tadeusz Lewicki: „(...) dwie książki Bolesława Leśmiana (...). Są to parafrazy odbiegające znacznie od ducha i treści Księgi Tysiąca i jednej nocy, o dużej jednak wartości literackiej”⁷. Słusznego wniosku, o oryginalnym charakterze książek Leśmiana, nie zmniejsza inspirowanie się francuskimi tłumaczeniami⁸.

Leśmian usunął postać narratorki Szeherazady. Zrezygnował z odniesień religijnych. Nadał narracji i dialogom ducha języka polskiego, wprowadzając utwory wierszowane swojego autorstwa, a także elementy prozy poetyckiej i humoru językowego, czasem zastosował gry słowne. Wprowadził sytuacje groteskowe. Przekształcił fabułę, choć można znaleźć zbieżności z pierwowzorem⁹.

W powieści i klechdach zostały ukazane różne kraje. Sindbad reprezentuje arabski krąg kulturowy. Mieszka w Bagdadzie, skąd wyrusza w dalekie podróże¹⁰. Persja jest miejscem akcji baśni *Ali Baba i czterdziestu złodziei*¹¹. W tym samym kraju oraz w Bengalu i Kaszmirze rozgrywa się fabuła *Baśni o rumaku zaklętym*¹². Na terenie Chin toczą się wydarzenia *Baśni o Aladynie* i o lampie cudownej, ale realia utworu są muzułmańskie¹³. W *Przygodach Sindbada Żeglarza* występuje Chińczyk¹⁴. Negatywną postacią jest czarownik Indianin, czyli Hindus, z baśni o rumaku¹⁵.

kluczowy etap w rozwoju poetyki autora, nie zauważany przez badaczy poezji twórcy Łąki, zob. M. Pankowski, *Baśnie z tysiąca i jednej nocy*, [w:] *Antologia polskiej krytyki literackiej na emigracji 1945–1985*, wybór, wstęp i biogramy J. Dąbala, Lublin 1992, s. 297 (pierwodruk: M. Pankowski, *Leśmian, czyli bunt poety przeciw granicom*, „Wiadomości” 1964, nr 33/34, zob. *Nota edytorska*, [w:] *Antologia...*, s. 459).

⁶ J. Trznadel, *Twórczość Leśmiana (Próba przekroju)*, Warszawa 1964, s. 132; *Ibid*, *Od wydawcy*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 890.

⁷ T. Lewicki, *Wstęp*, [w:] *Księga tysiąca i jednej nocy. Wybrane opowieści*, wybór i przekł. filologiczny W. Kubiak, literacka wersja przekł. i przekł. wierszy J. Ficowskiego, wstęp i przypisy T. Lewickiego, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966, s. XXVIII.

⁸ Zob. G. Leszczyński, *Francuskie inspiracje baśni Leśmiana*, „Guliwer” 1993, nr 2, s. 49–53. Bogumiła Staniów zalicza książki Leśmiana do adaptacji obcych baśni, zob. B. Staniów, *Przekłady literatury obcych w latach 1945–1989*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (1945–1989)*, t. 3, red. K. Heska-Kwaśniewicz, K. Tałuż, Katowice 2013, s. 162.

⁹ Zob. B. Leśmian, *Przygody Sindbada Żeglarza. Powieść fantastyczna*, [w:] *Ibid*, *Baśnie i inne utwory prozą...*, s. 7–210; *Ibid*, *Klechdy sezamowe*, [w:] *Ibid*, s. 213–421. Dla porównania: zob. *Księga tysiąca i jednej nocy*, wstęp i red. nauk. T. Lewicki, red. A. Miodońska-Susułowa, wiersze przeł. J. Ficowski, przekł. z arabskiego dokonał zespół: J. Bogdanowicz, A. Czapkiewicz, A. Kmietowicz, W. Kubiak, J. Lisowski, A. Małecka, Z. Maśka, A. Miodońska-Susułowa, K. Rapacka-Rościszewska, K. Skarżyńska-Bocheńska, t. 1, Warszawa 1973, t. 2, Warszawa 1973, t. 3, Warszawa 1973, t. 4, Warszawa 1973, t. 5, Warszawa 1973, t. 6, Warszawa 1973, t. 7, Warszawa 1973, t. 8, Warszawa 1973. Zob. też t. 9, red. nauk. T. Lewicki, oprac. W. Kubiak, Warszawa 1976 (t. 9 – indeksy do tomów 1–8). Zob. też *Księga tysiąca i jednej nocy. Wybrane opowieści...*

¹⁰ B. Leśmian, *Przygody Sindbada...*, s. 7–210.

¹¹ *Ibidem*, *Ali Baba i czterdziestu złodziei*, [w:] *Ibid*, *Baśnie i inne utwory prozą...*, s. 244–289 (B. Leśmian, *Klechdy sezamowe*).

¹² *Ibidem*, *Baśń o rumaku zaklętym*, [w:] *Ibid*, *Baśnie i inne utwory prozą...*, s. 213–243 (B. Leśmian, *Klechdy sezamowe*).

¹³ *Ibidem*, *Baśń o Aladynie i o lampie cudownej*, [w:] *Ibid*, *Baśnie i inne utwory prozą...*, s. 336–392 (B. Leśmian, *Klechdy sezamowe*).

¹⁴ *Ibidem*, *Przygody Sindbada...*, s. 169, 172–173, 210.

¹⁵ *Ibidem*, *Baśń o rumaku...*, s. 215–220, 235–239; J. Trznadel, *Od wydawcy...*, s. 891.

Bohaterowie baśni Leśmiana często podlegają muzułmańskiemu władcy: sułtanowi, który zarządza krajem wspólnie z wezyrem. Dotyczy to utworu o Aladynie¹⁶, a także *Baśni o rumaku zaklętym*¹⁷. Sułtan i wezyr są panami dla rybaka z opowieści *Rybak i geniusz*¹⁸. Ten sam sułtan to jeden z głównych bohaterów *Opowiadania Króla Wysp Hebanowych*¹⁹.

Orient jawi się czytelnikom jako świat pełen bogactwa, a jednocześnie kontrastów między zamożnymi a biednymi. Sindbad mieszka w pałacu i posiada wielkie dobra²⁰. Leśmian pokazuje fantastyczne opisy bogactw. Sindbad Żeglarz przebywa w Kotlinie Diamentowej, gdzie dno pokryte jest diamentami²¹. Poprzez obraz skarbów, zgromadzonych w sezamie, wykradzionych przez Ali Babę, pisarz dokonuje antropomorfizacji monet i kamieni oraz monet szlacheckich²². W tej samej klechdzie ubogi tytułowy bohater na początku pogardzany przez bogatego brata Kassima, staje się bogaczem²³. Bogaci się także rybak z innej opowieści²⁴. Awansu materialnego doświadcza również Aladyn²⁵.

Orient, a szczególnie kraje islamskie, kojarzy się z niewolnictwem. Na kartach *Przygód Sindbada Żeglarza* problem ten został ukazany groteskowo, bo wuj narratora, grafoman Tarabuk, wynajmuje młode niewolnice, aby uczyły się na pamięć jego utworów i stały się żywym archiwum twórczości właściciela²⁶. Ali Baba daje niewolnicy Morganie wolność²⁷. Niewolnik Abdalla mówi do Morgany: „Przyglądam się ja tobie (...) i dziwuję się i nadziwować się nie mogę! To jedno słowo: wolność – zmieniło cię nie do poznania. Stałaś się daleko piękniejsza, oczy twoje nabrały blasku, głos twój brzmi śpiewniej, a ramiona wznoszą się co chwila, jakby czuły skrzydła na sobie”²⁸. Niewolnice ma król Wysp Hebanowych²⁹.

W utworach Leśmiana o tematyce wschodniej występują piękne kobiety. Autor podkreśla urodę bohaterek³⁰. Narrator *Klechdy sezamowych* informuje, że muzułmanki muszą zasłaniać twarze³¹. Bohaterki Leśmiana cechują się większą mądrością i odwagą, niż mężczyźni, pomimo niskiej pozycji kobiety w świecie islamu. Morgana ratuje Ali Babę przed śmiercią³². Kobięca mądrość i odwaga to temat *Baśni o Pięknej Parysadzie i o ptaku Bulbulezarze*³³. Obie książki są nasycone obrazami

¹⁶ Ibidem, *Baśń o Aladynie...*, s. 336–392.

¹⁷ Ibidem, *Baśń o rumaku...*, s. 237–243.

¹⁸ Ibidem, *Rybak i geniusz*, [w:] Ibidem, *Baśnie i inne utwory prozą...*, s. 301–311 (B. Leśmian, *Klechdy sezamowe*).

¹⁹ Ibidem, *Opowiadanie Króla Wysp Hebanowych*, [w:] Ibidem, *Baśnie i inne utwory prozą...*, s. 313–335 (B. Leśmian, *Klechdy sezamowe*).

²⁰ Ibidem, *Przygody Sindbada...*, s. 7. Zob. też Ibidem, s. 73–74.

²¹ Ibidem, s. 62–63.

²² Ibidem, *Ali Baba i czterdziestu zbójców...*, s. 253.

²³ Ibidem, s. 244–289.

²⁴ Ibidem, *Rybak i geniusz...*, s. 290–312.

²⁵ Ibidem, *Baśń o Aladynie...*, s. 336–392.

²⁶ Ibidem, *Przygody Sindbada...*, s. 99–101, 142–147.

²⁷ Ibidem, *Ali Baba i czterdziestu zbójców...*, s. 284–285.

²⁸ Ibidem, s. 285.

²⁹ Ibidem, *Opowiadanie Króla Wysp Hebanowych...*, s. 314–315.

³⁰ Ibidem, *Przygody Sindbada...*, s. 7–210; Tenże, *Klechdy sezamowe...*, s. 213–421.

³¹ Ibidem, *Baśń o Aladynie...*, s. 389.

³² Ibidem, *Ali Baba i czterdziestu zbójców...*, s. 264–268, 272–274, 276–289.

³³ Ibidem, *Baśń o pięknej Parysadzie i o ptaku Bulbulezarze*, [w:] Ibidem, *Baśnie i inne utwory prozą...*, s. 393–421 (B. Leśmian, *Klechdy sezamowe*).

okrucieństwa. Sindbad Żeglarz trafia do osady karłów ludożerców. W innej sytuacji jest dręczony przez Kalebasa, szydzącego z jego uczucia głodu i pragnienia³⁴. W tej samej powieści na ludziach jeździ się jak na koniach³⁵. Jedną z żon Sindbada, Stella, zazdrosna o małżonka, zabija Urgelę³⁶. Makabryczny charakter cechuje scenę, w której ścięta głowa Indianina mówi, śpiewa oraz występuje w roli piłki w śnie księcia Firuz-Szacha w *Baśni o rumaku zaklętym*³⁷. Bezwzględny jest opis śmierci i poćwiartowania zwłok Kassima w sezamie³⁸. Opisy ranienia, zabójstw, a także tortur fizycznych i psychicznych znajdziemy w *Opowiadaniu Króla Wysp Hebanowych*³⁹. Skrupułów nie ma czarodziej Roeoender, grożący śmiercią Aladynowi. Inny czarnoksiężnik zabija świętą kobietę Fatimę, żeby przebrać się w jej szaty⁴⁰. Pisarz łagodzi odbiór obrazów okrucieństwa w ten sposób, że doświadczające go pozytywne postacie na ogół wychodzą z szczęśliwie opresji, natomiast złe osoby dotyka kara⁴¹. Czasem wprowadza elementy groteski⁴².

W niektórych *Klechdach sezamowych* występuje postać derwisza. Przebiera się tak Firuz-Szach z opowieści o rumaku⁴³. Derwisz pełni ważną funkcję w utworze o Parysadzie⁴⁴.

Powieść fantastyczna i baśnie Leśmiana są przepełnione magią⁴⁵, co skutkuje wzmocnieniem efektu egzotyckości prezentowanego świata orientu. Inicjator podróży Sindbada, Diabeł Morski, to postać fantastyczna⁴⁶.

Przedstawioną autorską charakterystykę świata, ukazanego przez Leśmiana, można zestawić z interpretacjami innych badaczy. Odesłania do ich publikacji znajdują się w przypisie⁴⁷.

³⁴ Ibidem, *Przygody Sindbada...*, s. 70, 117–119, 155–162, 164–165.

³⁵ Ibidem, s. 176–182.

³⁶ Ibidem, s. 163–165.

³⁷ Ibidem, *Baśń o rumaku...*, s. 231–233.

³⁸ Ibidem, *Ali Baba i czterdziestu zbójców...*, s. 262–263.

³⁹ Ibidem, *Opowiadanie Króla Wysp Hebanowych...*, s. 317–318, 325–332, 334.

⁴⁰ Ibidem, *Baśń o Aladynie...*, s. 350–352, 390.

⁴¹ Ibidem, *Klechdy sezamowe...*, s. 213–421.

⁴² M. Z. S. [M. Ziółkowska-Sobecka], *Leśmian...*, s. 390–391; K. K. [K. Kuliczowska], *Leśmian Bolesław...*, s. 212. Za groteskową można uznać sytuację, w której karły ludożercy w ten sposób czarują ofiary, proponując, jaką potrawę z nich przyrządzić, zob. B. Leśmian, *Przygody Sindbada...*, s. 117–119. Groteskowy charakter ma wymiana kwestii między ukochaną Sindbada, Serminą, a jej prześladowcą czarodziejem Murumadarkosem, B. Leśmian, *Przygody Sindbada...*, s. 92–94. Paul Coates widzi w tej rozmowie podobieństwo do prozy Witolda Gombrowicza, zob. P. Coates, *Identyfikacja i nieidentyfikacja w twórczości Bolesława Leśmiana. Studium o tautologii, paradoksie i lustrze*, Warszawa 1986, s. 136–137.

⁴³ B. Leśmian, *Baśń o rumaku...*, s. 241–243.

⁴⁴ Ibidem, *Baśń o pięknej Parysadzie...*, s. 399–402; 406, 411–412, 419.

⁴⁵ Zob. Ibidem, *Przygody Sindbada...*, s. 7–210; Ibidem, *Klechdy sezamowe...*, s. 213–421.

⁴⁶ Ibidem, *Przygody Sindbada...*, s. 7–210.

⁴⁷ Zob. publikacje poświęcone baśniom wschodnim Leśmiana, m.in.: R. Zimand, *Preliminarium do klechd Leśmiana*, [w:] *Studia o Leśmianie*, red. M. Głowiński, J. Sławiński, Warszawa 1971, s. 369–394; V. Wróblewska, *Klechdy sezamowe Bolesława Leśmiana jako cykl baśniowy*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Filologia Polska” 1999, z. 334, s. 79–101; J. Sienkiewicz, *Ludowość i literackość w „Klechdach sezamowych” B. Leśmiana*, „Literatura Ludowa” 1999, nr 3, s. 3–16; J. Sosnowski, *Sindbad zintegrowany (Bolesław Leśmian, Przygody Sindbada Żeglarza)*, [w:] *Sto lat baśni polskiej*, red. G. Leszczyński, Warszawa 1995, s. 29–36; M. Jędrychowska, *Baśń pełna „-izmów” (proza Bolesława Leśmiana w liceum)*, [w:] M. Jędrychowska, *Najpierw człowiek. Szkolna edukacja*

Dla odbiorców *Klechd sezamowych* i *Przygód Sindbada Żeglarza* ma dużą wagę strona edytorska książek.

Efektowna była pierwsza edycja *Klechd sezamowych* z 1913 roku, wydana przez Wydawnictwo Jakuba Mortkowicza. Książka ma duży format i twardą płócienną oprawę. Zawiera barwne ilustracje Edmunda Dulaca, naklejone na kartkach pustych z drugiej strony. Kolorystyka obrazków jest subtelna i jednocześnie wyrazista, z dużą rolą błękitu, brązu, beżu. Francuski ilustrator oddał egzotykę baśniowego świata, prezentując postacie męskie w turbanach i fezach, a kobiece w zawojach, nieraz na tle orientalnej roślinności. Tytuły utworów umieszczono na osobnych kartach, rozdzielających teksty baśni⁴⁸.

W dziesiątą rocznicę pierwszego wydania *Przygód Sindbada Żeglarza*, Mortkowicz wydrukował powieść z ilustracjami Józefa Toma, czarno-białymi, ale o dużych rozmiarach, zajmującymi całe strony. Wyrazistość rysunków zwiększało białe obramowanie. Czytelnicy oglądali mużułmanów z głowami okrytymi turbanami i fantastyczne sytuacje⁴⁹.

Skromniejsze były *Przygody Sindbada Żeglarze* opublikowane w 1944 roku w Jerozolimie przez emigracyjne Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w serii Szkolna Biblioteczka na Wschodzie. Wydawca powiększył komunikatywność czarno-białych ilustracji, umieszczając pod nimi fragmenty tekstu⁵⁰.

W latach siedemdziesiątych w Czytelniku ukazały się *Klechdy sezamowe* i *Przygody Sindbada Żeglarza*. Pierwszą książkę opracował graficznie Jan Lenica, a drugą Janusz Stanny. Lenica obok tytułu każdej baśni umieścił czarno-biały rysunek dostosowany do tematyki. Przykładowo dzieci, rozpoczynające lekturę *Ali Baby i czterdziestu zbójców*, widziały zbójcę stojącego z podniesionym mieczem we wnętrzu sezamu⁵¹. Ilustracją do *Rybaka i geniusza* był Geniusz, wydostający się z kufereka⁵². Najważniejszy element oprawy plastycznej to całostronicowe barwne ilustracje, cechujące się delikatną kolorystyką i liniami geometrycznymi, kojarzące się, poprzez swoją prostotę, z pracami starszego dziecka. Grafik ukazuje ludzi w arabskich, względnie

kulturalno-literacka a problem kształcenia dydaktycznego polonistów. Refleksja teleologiczna, Kraków 1996, s. 144–156. Zob. też opracowania, zawierające informacje m.in. o *Przygodach Sindbada Żeglarza* i *Klechdach sezamowych*, np.: M. Z. [M. Ziółkowska-Sobecka], *Leśmian...*, s. 390–391; K. K. [K. Kuliczowska], *Leśmian Bolesław...*, s. 212; B. Tylicka, *Bohaterowie naszych książek. Przewodnik po literaturze dla dzieci i młodzieży*, Łódź 1999, s. 9–12, 204–205 (hasła *Aladyn*, *Ali Baba*, *Sindbad*); A. Czabanowska-Wróbel, *Baśń jako światopogląd. Baśń i baśniowość w twórczości Leśmiana*, „Pamiętnik Literacki” 1988, z. 4, s. 29–31, 45–54; A. Czabanowska – Wróbel, *Baśń w literaturze Młodej Polski*, Kraków 1996, s. 7–8, 29, 35, 198, 215–225; G. Leszczyński, *Młodopolska lekcja fantazji. O przełomie antypozytywistycznym w literaturze fantastycznej dla dzieci i młodzieży*, Warszawa 1990, s. 41–44, 46, 49–51, 54–56, 58–61; J. Ługowska, *Bajka w literaturze dziecięcej*, Warszawa 1988, s. 109–117, 132–133, 169; J. Trznadel, *Twórczość Leśmiana...*, s. 57–58, 132–134, 289; T. Karpowicz, *Poezja niemożliwa. Modele Leśmianowskiej wyobraźni*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1975, s. 125–126, 178–180, 196–198, 200–201, 319, 337, 344; J. Krzyżanowski, *W świecie bajki ludowej*, Warszawa 1980, s. 228.

⁴⁸ Zob. *Klechdy sezamowe*, oprac. B. Leśmian, il. E. Dulac, Warszawa, Kraków 1913.

⁴⁹ B. Leśmian, *Przygody Sindbada Żeglarza. Powieść fantastyczna*, il. i okładka J. Tom, Warszawa-Kraków [1923].

⁵⁰ Ibidem, *Przygody Sindbada Żeglarza*, Jerozolima 1944.

⁵¹ Ibidem, *Klechdy sezamowe*, il. J. Lenica, Warszawa 1973, s. 36.

⁵² Ibidem, s. 82.

perskich, strojach oraz budowie reprezentujące ten sam krąg kulturowy⁵³. *Przygody Sindbada Żeglarza* z ilustracjami Janusza Stanny to niezwykle efektowna książka. Publikacja cechuje się błyszczącą, kolorową obwolutą. Pierwsze zdania rozdziałów mają większą czcionkę, następnie umieszczono czarne rysunki, pod którymi znajduje się dalszy tekst. Czarno-białe obrazki zamykają też opisy wszystkich przygód i *Zakończenie*. Zachwycają te o subtelnych kolorach, gdzie dominują żółć, brąz i biel, wydrukowane jednostronnie na całych kartach. Stanny przedstawił wieże i bryły meczetów oraz arabskich pałaców, męskie postacie w turbanach, osoby jadące na koniach, jak również wschodnie okręty i łodzie⁵⁴. Omówione wydania baśni wschodnich Leśmiana stanowią wartościową część tradycji polskiej ilustracji książkowej.

Zdarzało się, że niektóre opowiadania spośród *Klechd sezamowych* publikowano jako samodzielne książki. Z 1979 roku pochodzi edycja *Ali Baba i czterdziestu złodziei* z ilustracjami Elżbiety Gaudasińskiej, opracowana przez Krajową Agencję Wydawniczą. Plastikarka oddała perski klimat opowieści, stosując wijącą się kreskę, pokazując stroje, detale architektoniczne, broń, rośliny i zwierzęta nacechowane egzotyką. Obrazki czasem zajmują osobne stronicę, niekiedy są umieszczone pod bądź nad tekstem, co skutkuje wrażeniem bogactwa plastycznego pozycji⁵⁵. Wydanie *Baśni o rumaku zaklętym*, do którego ilustracje zaprojektował Józef Wilkoń, zostało wyróżnione w 2007 roku nagrodą IBBY wraz z innymi jego dziełami⁵⁶.

Literaturoznawcy uznają książki Leśmiana za lektury przeznaczone dla małego i dużego czytelnika. Stefania Wortman przekonuje, iż „*Klechdy sezamowe* i *Przygody Sindbada Żeglarza* są klasycznym przykładem baśni, w których (jak mówi Andersen) poza dziećmi autor chce coś powiedzieć rodzicom”⁵⁷. Według Jadwigi Rudnickiej dają dorosłym rozrywkę intelektualną⁵⁸. Anna Manek, pisząc o czytelnikach *Przygód Sindbada Żeglarza*, wypowiada pogląd, że z tytułową postacią stale utożsamiają się „nowe pokolenia dzieci”, uczestniczące w podróżach bohatera. Dorośli doceniają poetyckie wizje autora, konstrukcję utworu i „(...) subtelny erotyzm ukryty w narracji”⁵⁹.

Przygody Sindbada Żeglarza mają wielu zwolenników na portalu lubimyczytac.pl. W styczniu 2016 roku było to 587 osób⁶⁰. Internauci określają powieść Leśmiana jako fascynującą lekturę z dzieciństwa. Przypominają, że jest to pozycja także dla dorosłych. Według nich książkę w pełni zrozumie dojrzały odbiorca. Fani wykazują się

⁵³ Ibidem (liczne il. w całej książce).

⁵⁴ Ibidem, *Przygody Sindbada Żeglarza*, oprac. graficzne J. Stanny, Warszawa 1977. Zob. też recenzję wydania *Przygód Sindbada Żeglarza*, opracowanego plastycznie przez Stannego: A. Stoff, *Moje przygody z Sindbadem Żeglarzem*, „*Twórczość*” 1979, nr 7, s. 123–126 (recenzent omawia szczegółowo tekst powieści, ale nic nie pisze o szacie graficznej).

⁵⁵ Zob. B. Leśmian, *Ali Baba i czterdziestu złodziei*, il. E. Gaudasińska, układ typograficzny okładki Z. Milach, Warszawa 1979.

⁵⁶ Z. Ożóg-Winiarska, *IBBY. Nagrody za twórczość dla dzieci i młodzieży*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*, t. 2, red. K. Heska-Kwaśniewicz, Katowice 2009, s. 83.

⁵⁷ S. Wortman, *Baśń w literaturze i w życiu dziecka. Co i jak opowiadać?*, Warszawa 1958, s. 128.

⁵⁸ J. Rudnicka, „*Tysiąc nocy i jedna*” w *twórczości pisarzy polskich*, [w:] *Wschód w literaturze polskiej*, red. J. Reychman, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 26.

⁵⁹ A. Manek, *Odbiorca w Przygodach Sindbada Żeglarza Bolesława Leśmiana*, „*Studia o Sztuce dla Dziecka*” 1991, z. 6, s. 54.

⁶⁰ <http://www.lubimyczytac.pl/ksiazka/10510/przygody-sindbada-zeglarza> [dostęp 23.01.2016].

znajomością fabuły. Użytkownik danway poleca przeczytanie publikacji Leśmiana tym, którzy lubią „baśnie oraz orientalne miejsca”. Inni informują, iż czytają książkę swoim dzieciom i zachęcają do tego innych rodziców. Doceniają zalety charakteru Sindbada i sensacyjność wydarzeń. Namawiają do lektury miłośników literatury przygodowej. Często deklarują: „posiadam”, „przeczytane”, „ulubione”⁶¹.

Mniej czytelników (364) wypowiada się o *Klechdach sezamowych*. Użytkowniczka katarzyna wspomina, że jako dziewczynka utożsamiała się z Parysada i odczuwała strach, czytając *Opowiadanie Króla Wysp Hebanowych*. Bała się także, gdy wróciła do tej lektury po latach. Z bohaterami klechd chętnie spotkała się ponownie w dorosłym życiu także karina825. Internauci wysoko oceniają język i wizję poetyckie. Zgodnie deklarują: „przeczytane”. Namawiają zapoznających się z opiniami, aby udali się „w orientalny świat arabskich bajek”⁶².

Znacznie mniej komentarzy można znaleźć na portalu nakanapie.pl. Forumowicze wysoko oceniają *Przygody Sindbada Żeglarza*, choć jednemu o nicku eta, nie odpowiada schematyczny początek wszystkich przygód⁶³. Karina825 reklamuje *Klechdy sezamowe*, pisząc, że jest to „książka z lat dzieciństwa, która rozbudziła potrzebę poznawania kolejnych historii”⁶⁴. Ta sama pozycja została dobrze oceniona w głosowaniu na portalu biblionetka.pl, gdzie 280 osób dało średnią ocenę 4,84 przy najwyższej możliwej 6⁶⁵.

Entuzjastyczne opinie o *Przygodach Sindbada Żeglarza* wpisano na portalu granice.pl. Część odwiedzających stronę deklaruje, że chce przeczytać rekomendowaną powieść⁶⁶. Identyczny zamiar mają osoby, zapoznające się z opisem *Klechd sezamowych*⁶⁷.

Powyżej odniesiono się do sprawy recepcji baśni Leśmiana, celowo zaczynając od portalu czytelniczego, na którym znaleziono najwięcej wypowiedzi, a następnie skupiając się na innych stronach internetowych, zawierających głosy czytelników.

W Polsce Ludowej książki Leśmiana dla dzieci zaczęto wznawiać począwszy od lat pięćdziesiątych⁶⁸. Szybko zaczęły się nimi interesować teatry zawodowe. Po teksty pisarza chętnie sięgają reżyserzy spektakli lalkowych, bowiem materiał, stworzony przez Leśmiana, stanowi, poprzez egzotykę i dużą rolę magii, inspirację dla twórców odwołujących się do języka plastyki.

W 1956 roku Jan Dorman wystawił *Cudowną lampę Aladyna* w Teatrze Dzieci Zagłębia w Będzinie. Po trzech latach wyreżyserował ten sam utwór w gdańskim Teatrze Lalki i Aktora Miniatura. Później baśń włączyły do repertuaru teatry lalkowe w Warszawie (Teatr Guliwer w 1978 roku i Baj w 1994 roku), Rabce (1979), Lublinie

⁶¹ Ibidem.

⁶² <http://www.lubimyczytac.pl/ksiazka/51675/klechdy-sezamowe> [dostęp 23.01.2016].

⁶³ <http://www.nakanapie.pl/przygody-sindbada-zeglarza-boleslaw-lesmian-ksiazka,222551> [dostęp 23.01.2016].

⁶⁴ <http://www.nakanapie.pl/klechdy-sezamowe-boleslaw-lesmian-ksiazka,102458> [dostęp 23.01.2016].

⁶⁵ <http://www.biblionetka.pl/book.aspx?id=7936&mode=rating> [dostęp 23.01.2016].

⁶⁶ <http://www.granice.pl/recenzja.php?id=1066&search=Przygody+Sindbada+%AFeglarza> [dostęp 23.01.2016].

⁶⁷ <http://www.granice.pl/ksiazka,klechdy-sezamowe,176022> [dostęp 23.01.2016].

⁶⁸ T. Nyczek, *Bolesław Leśmian*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1976, s. 4; M. Ostasz, *Literatura dla dzieci i młodzieży w latach 1945–1989 w świetle krytyki*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży 1945–1989*, t. 3, s. 186.

(1981), Katowicach (1997), Kielcach (1998), Olsztynie (2001). Do najnowszych inscenizacji należy przedstawienie z lubelskiego Teatru Lalki i Aktora im. Hansa Christiana Andersena z 2014 roku⁶⁹.

Czterdzieści lat wcześniej na tej samej scenie wystawiono *Ali Babę i czterdziestu rozbójników*⁷⁰. W 2004 roku z inscenizacją *Ali Baba* wystąpiono w Jeleniej Górze⁷¹.

Liczne adaptacje ma baśń o Parysadle, grano ją w Poznaniu (1957 i 1985), Gdańsku (1958), Lublinie (1961), Bielsku-Białej (1961), Białymstoku (1961, 1979), Objazdowym Teatrze Lalki Tęcza Słupsk (1964), Wrocławiu (1981), warszawskich teatrach Guliwer (1984) i Baj (1998), Olsztynie (1987), Jeleniej Górze (1997), Łodzi (1997), Kielcach (2004) i Wrocławiu (2007)⁷².

Baśń o rumaku zakłętym prezentowali lalkarze ze Słupska (1969), Białegostoku (1970), Łodzi (1979) oraz Kielc (2006)⁷³. Sukcesem okazał się wyjazd kieleckiego zespołu z tym przedstawieniem do Teheranu w 2006 roku⁷⁴. Reżyser Irena Dragan zdecydowała się na przerobienie sukni księżniczki, która miała zbyt duży dekol, jak na realia obyczajowe panujące w Iranie⁷⁵.

Irena Dragan przystosowała na potrzeby kieleckiej sceny także *Opowiadanie Króla Wysp Hebanowych*, wykorzystując również tekst *Rybaka i geniusza*, będący wprowadzeniem do fabuły tej baśni. Dodała aforyzmy Aliszera Nawoi. Premiera odbyła się w 2011 roku⁷⁶. Po trzech latach reżyser powróciła do tej samej sztuki w Słupsku⁷⁷.

Sceny dramatyczne, na których wystawiano *Klechdy sezamowe*, to Teatr im. Aleksandra Fredry w Gnieźnie i Teatr Wybrzeże w Gdańsku. W Gnieźnie zagrano *Lampę Aladyna* (1982 i 2001)⁷⁸, a w Gdańsku *Latającego rumaka* (1988)⁷⁹.

Ludzie teatru interesowali się także *Przygodami Sindbada Żeglarza*. Podróż bohatera przeżywali widzowie teatrów lalkowych w Krakowie (1969, 1987), Łodzi (1979), Toruniu (1996), Kielcach (2005), Bielsku-Białej (2009), Olsztynie (2010), Jeleniej Górze (2012), Szczecinie (2014)⁸⁰. W teatrze Baj Pomorski w Toruniu reżyserią zajął się Jarosław Kilian. Reżyser zaprojektował scenografię wspólnie z ojcem Adamem Kilianem⁸¹. Program do inscenizacji miał błękitną barwę, co stanowiło nawiązanie do morskiej tematyki powieści. Znalazły się w nim wizerunki Diabła Morskiego, jako siły sprawczej wszystkich wydarzeń⁸².

⁶⁹ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/2312,sztuka.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷⁰ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/54131,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷¹ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/36078,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷² <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/4740,sztuka.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷³ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/15179,sztuka.html> [dostęp 25.01.2016]; <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/21320,sztuka.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷⁴ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/39217,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷⁵ P. Słupski, *Teatr Kubuś pojedzie do Iranu z innym spektaklem*, „Gazeta Wyborcza Kielce” 2006, nr 202, [online] <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/28888.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷⁶ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/47032,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷⁷ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/49793,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷⁸ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/31722,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016]; <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/14419,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁷⁹ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/28091,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁸⁰ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/3100,sztuka.html> [dostęp 25.01.2016].

⁸¹ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/5162,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁸² http://www.e-teatr.pl/pl/programy/2013_12/57561/przygody_sindbada_teatr_baj_pomorski_torun_1996.pdf [dostęp 25.01.2016].

Przygody Sindbada Żeglarza to także część repertuaru teatrów dramatycznych. Premiery miały miejsce w Teatrze Ludowym w Krakowie Nowej Hucie (1962 i 2003), a także w Opolu (1977), Wrocławiu (1985), Poznaniu (1986), Gorzowie Wielkopolskim (1991), Koszalinie (1992), Gdyni (1992), Lublinie (1995), Teatrze Polskim w Warszawie (2002), Radomiu (2004), Słupsku (2007), Katowicach (2011)⁸³.

W warszawskim Teatrze Polskim sztukę, zaadaptowaną przez Andrzeja Rychciaka, wyreżyserował w 2002 roku Jarosław Kilian. Muzykę skomponował Grzegorz Turnau⁸⁴. Oryginalna była strona plastyczna programu, który zawierał reprodukcje części litografii z cyklu *Arabskie noce* Marca Chagalla⁸⁵. 1 czerwca 2008 roku, czyli w Dzień Dziecka, przedstawienie z Teatru Polskiego transmitowała Telewizja Kultura⁸⁶.

Pod koniec maja 2011 roku Jarosław Kilian wystawił *Przygody Sindbada Żeglarza* w Teatrze Śląskim im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach. W grudniu 2012 roku jeden ze spektakli był transmitowany przez Telewizję Polską za pośrednictwem Internetu do prawie stu szkół na terenie kraju⁸⁷.

Sceniczna wersja przygód Sindbada trafiła też na scenę Teatru Muzycznego w Gdyni, gdzie do współpracy w charakterze reżysera zaproszono Jarosława Kiliana, który ponownie współdziałał z Grzegorzem Turnauem. Kierownictwo muzyczne sprawował Dariusz Różankiewicz. Reżyser napisał teksty piosenek. Premiera miała miejsce 22 marca 2014 roku⁸⁸. Adaptacje teatralne ksiązek Leśmiana, które zawierały obraz świata orientu, trafiły, jak widać, do różnych teatrów, nie tylko na sceny lalkowe i dramatyczne, ale też na muzyczne.

Przygody Sindbada Żeglarza i baśnie z tomu *Klechdy sezamowe* są często włączane do repertuaru teatralnego, bowiem widzowie chętnie uczęszczają na te spektakle. Popularność teatralnych wersji przygód Sindbada i klechd wynika w dużej mierze z tego, że utwory Leśmiana mają bohaterów, z którymi dziecko mocno się utożsamia, kojarząc powieść czy baśń z konkretną postacią, jak Sindbad Żeglarz, Aladyn, Ali Baba. W opowieściach tego rodzaju tytułowa „postać wyprzedza zdarzenie”⁸⁹.

Wielkie znaczenie dla popularyzacji utworów Leśmiana, adresowanych do dzieci, miały adaptacje radiowe i telewizyjne⁹⁰.

Na widowiska teatralne wzorowane na twórczości Leśmiana chodzą dzieci, a dorośli w charakterze opiekunów. Inaczej jest z książkami. Sięgają po nie osoby od około jedenastego roku życia oraz te dojrzale. Dorosłych czytelników przyciąga fakt, że jest to literatura fantastyczna.

⁸³ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/3100,sztuka.html> [dostęp 25.01.2016].

⁸⁴ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/19282,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁸⁵ http://www.e-teatr.pl/pl/programy/2013_12/59552?przygody_sindbada-zeglarza_teatr_polski_warszawa_2002.pdf [dostęp 25.01.2016].

⁸⁶ *Warszawa. Sindbad Żeglarz z Polskiego na żywo w TVP Kultura*, [online] <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/56108.html> [dostęp 25.01.2016] (informacja własna redakcji portalu e-teatr.pl, datowana na 31 maja 2008 roku).

⁸⁷ G. Dębała, *Teatr w Internecie*, „Polska Dziennik Zachodni” 2012, nr 286, [online] <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/151968.html> [dostęp 25.01.2016].

⁸⁸ <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/50392,szczegoly.html> [dostęp 25.01.2016].

⁸⁹ A. Baluch, *Dziecko i świat przedstawiony, czyli tajemnice dziecięcej lektury*, Warszawa 1987, s. 35.

⁹⁰ Zob. <http://www.e-teatr.pl/pl/realizacje/691,autor.html> [dostęp 25.01.2016].

Baśnie, które są nawiązaniem do obcych kultur, powinny być doceniane jako utwory, mogące kształtować otwartość na różnorodność kulturową. Taką funkcję pełnią *Klechdy sezamowe* i *Przygody Sindbada Żeglarza*. Dzieje się tak głównie za sprawą faktu, że poza tym, iż funkcjonują w obiegu czytelnicznym, stale wzbudzają zainteresowanie ludzi teatru i widzów, a więc mają podwójny odbiór – wśród publiczności literackiej i osób odwiedzających teatry. Stanowią istotną część rodzimej tradycji teatralnej. Co ważne, są lekturą i dla starszych dzieci, i dla dorosłych, w związku z tym mogą liczyć na szeroki odbiór społeczny. Autor uczy tolerancji wobec kultury orientu, przekazując wiedzę na jej temat. Zachęca do sięgnięcia po literacki pierwowzór – *Księgę Tysiąca i jednej nocy*, dostępną między innymi w wersjach skrótowych. Oswajaniu ze światem orientu nie przeszkadza fakt, że Leśmian ukazuje go jako obcy, egzotyczny, często pełen grozy. Czytelnik bądź widz teatralny, zapoznając się z dziełami pisarza, poznaje uniwersalne wartości i prawdy wspólne różnym kulturom. Wydania obu pozycji odegrały ważną rolę w historii książki w Polsce, głównie za sprawą edycji, opracowanych graficznie przez Janusza Stanego i Jana Lenicę. *Klechdy sezamowe* i *Przygody Sindbada Żeglarza* to dzieła interesujące z punktu widzenia różnych dziedzin nauki: literaturoznawstwa, bibliologii, pedagogiki, teatrologii i etnologii.

Bibliografia

- Baluch A., *Dziecko i świat przedstawiony, czyli tajemnice dziecięcej lektury*, Warszawa 1987.
- Coates P., *Identyfikacja i nieidentyfikacja w twórczości Bolesława Leśmiana. Studium o tautologii, paradoksie i lustrze*, Warszawa 1986.
- Czabanowska-Wróbel A., *Baśń jako światopogląd. Baśń i baśniowość w twórczości Leśmiana*, „Pamiętnik Literacki” 1988, z. 4, s. 29–62.
- Czabanowska-Wróbel A., *Baśń w literaturze Młodej Polski*, Kraków 1996.
- Dębała G., *Teatr w Internecie*, „Polska Dziennik Zachodni” 2012, nr 286, [online] <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/151968.html> [dostęp 25.01.2016].
- I. T. [I. Teresińska], *Leśmian Bolesław 1878–1937*, [w:] *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny*, t. 2 I–Me, Warszawa 2001, s. 337–341.
- Jędrzychowska M., *Baśń pełna „-izmów” (proza Bolesława Leśmiana w liceum)*, [w:] M. Jędrzychowska, *Najpierw człowiek. Szkolna edukacja kulturalno-literacka a problem kształcenia dydaktycznego polonistów. Refleksja teleologiczna*, Kraków 1996, s. 144–156.
- J. L. [J. Lorentowicz], *Wydawnictwa gwiazdkowe*, „Nowa Gazeta” 1912, nr 586, s. 3–4.
- K. K., [K. Kuliczowska], *Leśmian Bolesław, właśc. B. Lesman ur. 12 I 1878 (lub 22 I 1877) w Warszawie, zm. 5 XI 1937 w Warszawie*, [w:] *Nowy słownik literatury dla dzieci i młodzieży. Pisarze. Książki. Serie. Ilustratorzy. Nagrody. Przegląd bibliograficzny*, red. K. Kuliczowska, B. Tylicka, Warszawa 1984, s. 212.
- Karpowicz T., *Poezja niemożliwa. Modele Leśmianowskiej wyobraźni*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1975.
- Klechdy sezamowe*, oprac. B. Leśmian, il. E. Dulac, Warszawa, Kraków 1913.
- Krzyżanowski J., *W świecie bajki ludowej*, Warszawa 1980.
- Księga tysiąca i jednej nocy*, wstęp i red. nauk. T. Lewicki, red. A. Miodońska-Susułowa, wiersze przeł. J. Ficowski, przekł. z arabskiego dokonał zespół: J. Bogdanowicz, A. Czapkiewicz,

- A. Kmietowicz, W. Kubiak, J. Lisowski, A. Małeczka, Z. Maśka, A. Miodońska-Susułowa, K. Rapacka-Rościszewska, K. Skarżyńska-Bocheńska, t. 1, Warszawa 1973, t. 2, Warszawa 1973, t. 3, Warszawa 1973, t. 4, Warszawa 1973, t. 5, Warszawa 1973, t. 6, Warszawa 1973, t. 7, Warszawa 1973, t. 8, Warszawa 1973, t. 9, red. nauk. T. Lewicki, oprac. W. Kubiak, Warszawa 1976 (t. 9 – indeksy do tomów 1–8).
- Leszczyński G., *Francuskie inspiracje baśni Leśmiana*, „Guliwer” 1993, nr 2, s. 49–53.
- Leszczyński G., *Młodopolska lekcja fantazji. O przełomie antypozytywistycznym w literaturze fantastycznej dla dzieci i młodzieży*, Warszawa 1990.
- Leśmian B., *Ali Baba i czterdziestu zbójców*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 244–289.
- Leśmian B., *Ali Baba i czterdziestu zbójców*, il. E. Gaudasińska, układ typograficzny okładki Z. Milach, Warszawa 1979.
- Leśmian B., *Baśń o Aladynie i o lampie cudownej*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 336–392.
- Leśmian B., *Baśń o pięknej Parysadzcie i o ptaku Bulbulezarze*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 393–421.
- Leśmian B., *Baśń o rumaku zaklętym*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 213–243.
- Leśmian B., *Klechdy sezamowe*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 213–421.
- Leśmian B., *Klechdy sezamowe*, il. J. Lenica, Warszawa 1973.
- Leśmian B., *Opowiadanie Króla Wysp Hebanowych*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 313 – 335.
- Leśmian B., *Przygody Sindbada Żeglarza*, Jerozolima 1944.
- Leśmian B., *Przygody Sinbada Żeglarza*, oprac. graficzne J. Stanny, Warszawa 1977.
- Leśmian B., *Przygody Sindbada Żeglarza. Powieść fantastyczna*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 7–210.
- Leśmian B., *Przygody Sinbada Żeglarza. Powieść fantastyczna*, il. i okładka J. Tom, Warszawa – Kraków [1923].
- Leśmian B., *Rybak i geniusz*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 301 – 311.
- Leśmian B., *Utwory rozproszone. Listy*, zebrał i oprac. J. Trznadel, Warszawa 1962.
- [Lewicki T.], *Wstęp*, [w:] *Księga tysiąca i jednej nocy. Wybrane opowieści*, wybór i przekł. filologiczny W. Kubiak, literacka wersja przekł. i przekł. wierszy J. Ficowskiego, wstęp i przypisy T. Lewickiego, Wrocław, Warszawa, Kraków 1966, s. III–XLVII.
- Ługowska J., *Bajka w literaturze dziecięcej*, Warszawa 1988.
- Manek A., *Odbiorca w Przygodach Sindbada Żeglarza Bolesława Leśmiana*, „Studia o Sztuce dla Dziecka” 1991, z. 6, s. 47–55.
- Mortkowicz-Olczakowa H., *Wspomnienie o Bolesławie Leśmianie*, [w:] B. Leśmian, *Bunt wspomnień*, Warszawa 1959, s. 114.
- M. Z. S. [M. Ziółkowska – Sobecka], *Leśmian [właśc. Lesman]*, [w:] S. Frycie, M. Ziółkowska-Sobecka, W. Bojda, *Leksykon literatury dla dzieci i młodzieży*, Piotrków Trybunalski 2007, s. 390–391.
- Na gwiazdkę*, „Kurier Litewski” 1912, nr 279, s. 8.
- Nyczek T., *Bolesław Leśmian*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1976.

- Ostasz M., *Literatura dla dzieci i młodzieży w latach 1945–1989 w świetle krytyki*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (1945–1989)*, t. 3, red. K. Heska-Kwaśniewicz, K. Tałuć, Katowice 2013, s. 166–189.
- Ożóg-Winiarska Z., *IBBY. Nagrody za twórczość dla dzieci i młodzieży*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*, t. 2, red. K. Heska-Kwaśniewicz, Katowice 2009, s. 72–98.
- Pankowski M., *Baśnie z tysiąca i jednej nocy*, [w:] *Antologia polskiej krytyki literackiej na emigracji 1945–1985*, wybór wstęp i biogramy J. Dąbała, Lublin 1992, s. 297.
- Rudnicka J., „Tysiąc nocy i jedna” w twórczości pisarzy polskich, [w:] *Wschód w literaturze polskiej*, red. J. Reychman, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 5–31.
- Sienkiewicz J., *Ludowość i literackość w „Klechdach sezamowych” B. Leśmiana*, „Literatura Ludowa” 1999, nr 3, s. 3–16.
- Słupski P., *Teatr Kubuś pojedzie do Iranu z innym spektaklem*, „Gazeta Wyborcza Kielce” 2006, nr 202, [online] <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/28888.html> [dostęp 25.01.2016].
- Sosnowski J., *Sindbad zintegrowany (Bolesław Leśmian, Przygody Sindbada Żeglarza)*, [w:] *Sto lat baśni polskiej*, red. G. Leszczyński, Warszawa 1995, s. 29–36.
- Staniów B., *Przekłady literatur obcych w latach 1945–1989*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (1945–1989)*, t. 3, red. K. Heska-Kwaśniewicz, K. Tałuć, Katowice 2013, s. 149–165.
- Stoff A., *Moje przygody z Sindbadem Żeglarzem*, „Twórczość” 1979, nr 7, s. 123–126.
- Trznadel J., *Od wydawcy*, [w:] B. Leśmian, *Baśnie i inne utwory prozą*, Warszawa 2012, s. 889–891.
- Trznadel J., *Twórczość Leśmiana (Próba przekroju)*, Warszawa 1964.
- Tylicka B., *Bohaterowie naszych księzek. Przewodnik po literaturze dla dzieci i młodzieży*, Łódź 1999.
- Sindbad Żeglarz z Polskiego na żywo w TVP Kultura*, [online] <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/56108.html> [dostęp 25.01.2016].
- Wortman S., *Baśń w literaturze i życiu dziecka. Co i jak opowiadać?*, Warszawa 1958, s. 128.
- Wróblewska V., *Klechdy sezamowe Bolesława Leśmiana jako cykl baśniowy*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Filologia Polska” 1999, z. 334, s. 79–101.
- Zimand R., *Preliminaria do klechd Leśmiana*, [w:] *Studia o Leśmianie*, red. M. Głowiński, J. Sławiński, Warszawa 1971, s. 369–394.

The world of the Orient in fairy tales by Bolesław Leśmian. The vision of the writer, readers' response and theatre reception

Abstract

The theme of the article is a vision of the world of the Orient, presented by Bolesław Leśmian in *Klechdy sezamowe* and in the novel *Przygody Sindbada Żeglarza*, as well as readers' and theaters' reception of those pieces. The aim of the author was to popularize the vision of the writer in terms of problem-analyzing and to see how his pieces are received by the audience. The author analyzed the literary works of Leśmian, their reviews and other source materials connected to them. He analyzed the most important graphic editions of both books. He studied the opinions found on the Internet reading portals, paying attention to their quality and quantity. Knowledge about the reception of theaters' came from analysis of the data on portal e-teatr.pl, posters, placards and theatre programs, as well as press releases. Research results were synthesized in the text of the publication. From the analysis of the research materials

it appears that tales of Leśmian are still popular among both children and adults. They are also highly rated by readers. Adaptations of these works are very popular in theaters. The reception of *Klechdy sezamowe* and *Przygody Sindbada Żeglarza* shapes openness to cultural diversity of people reading books and visiting theaters.

Key words: Boleslaw Leśmian, reception of works, literature for children and youth, Eastern fairy tales

Adrian Uljasz
University of Rzeszów
Institute of History
Department of Cultural Studies